

Voorstelling

‘Kringen op het tafelblad’ door Johanna Pas

In Bib Permeke op 15 juni 2023

Johanna Pas stelde op donderdagavond 15 juni haar Poëzie-Tarot ‘Kringen op het tafelblad’ officieel voor in bib Permeke en deed een publieke kaartlegging. Hier kan je de integrale tekst lezen van haar presentatie die avond voor een volle zaal, inclusief met haar aantekeningen. Zeven dagen later, op 22 juni, stierf ze.

Ontstaan bundel

Voor ik uitleg ga geven over deze dichtbundel en waarom het een Tarot is, wil ik graag meer vertellen over het ontstaan ervan.

Mijn vorige dichtbundels vormen allemaal een verhaal, een reeks gedichten die je na elkaar kan lezen en die samen een geheel vormen. Mijn meest recente bundel “Was, of hoe ik mijn huid verloor” wijkt daar nog het meest vanaf omdat alle gedichten ook los te lezen zijn. Maar het blijft een verhaal dat zich afspeelt tussen de voorkant van het boek en de achterkant; dat gevangen zit in een kaft.

“Kringen op het tafelblad” ontstond vanuit

- een verlangen naar flexibiliteit, naar niet gebonden zijn aan die voor- en achterkant. *Ik wilde dat de pagina's konden verschuiven.*
- ook wilde ik graag mijn ultrakorte gedichten bundelen die niet geschikt zijn voor een klassieke dichtbundel. Poëzie vraagt om witruimte, maar er kan ook te véél witruimte zijn op een blad.
- Toch wilde ik niet gewoon een set postkaarten met gedichten maken, maar iets dat toch ook samenhang had. Alleen een samenhang die telkens veranderde. Zoiets als die boekjes die we in de jaren 80 hadden waarbij je aan het eind van elke pagina kon kiezen waar het verhaal zou verder gaan, zodat je telkens een ander boek las. En dan liefst nóg flexibeler dan dat. Iets waarbij ook de betekenis van de individuele gedichten, afhankelijk zou zijn van de context, de lezer én van de plek waarop ze terecht komen op tafel. Als kringen op een tafelblad – de kringen die achterblijven en die soms veel zeggen over wat zich rond de tafel heeft afgespeeld tussen mensen.

- Bovendien wilde ik een manier vinden om mensen met elkaar in gesprek te laten gaan over poëzie. Mensen bereiken die anders misschien niet aangesproken worden door een dichtbundel. *Die dichtbundels gesloten en intimiderend vinden.*

Daarnaast had ik al lang een fascinatie voor de kracht van het Tarot-spel om mijn gedachten te ordenen, de dingen in mijn leven helderder te krijgen, of een leidraad te vinden bij het nemen van beslissingen. Met andere woorden: mijn onderbewustzijn aan te boren.

Ik had het gevoel dat de Tarot een diepere, intuïtieve laag aanboort, die niet zo rechtlijnig is als ons rationele denken. Er is meer speling, minder tweedeling. Niet alles is *binair*, *niet alles is goed óf slecht*. Er is ruimte voor de complexiteit van het leven waarin de dingen soms meerduidig zijn. Net als in poëzie.

De kaarten voorspellen niet je toekomst, maar geven je tips, wegwijzers naar het antwoord dat in jezelf verborgen zit. Je kan dit in je eentje doen, of in gesprek met iemand anders.

De klassieke, of meest gebruikte Tarot is de Rider-Waite-Smith uit 1909, met tekeningen van Pamela Colman Smith, *een queer kunstenaar*.

Het is een set met 78 kaarten: een Grote Arcana met 22 kaarten die archetypische beelden bevatten zoals De magiër, De dwaas, De dood, Het universum. Diepere symbolen voor de dingen die ons als mens bezighouden. *En die in alle mythes, boeken en films terugkomen. De Grote Verhalen dus.*

En dan is er de kleine arcana met 56 kaarten, waarin de meer dagelijkse realiteit wordt weergegeven.

De geschiedenis van het ontstaan van de Tarot en van ons huidige kaartspel is erg interessant om eens in te duiken, maar dat ga ik hier niet doen.

Wat ik wel wil zeggen is dat ik er in mijn Tarot voor koos om de structuur van een kaartspel te volgen, die gelijkaardig is aan de kleine arcana, met enkele verschillen: er zijn 4 reeksen van 13 kaarten *i.p.v. 14* en 3 jokers. In totaal dus 55 kaarten. De symbolen verving ik door de elementen aarde, water, lucht en vuur, omdat ik daar meer affiniteit mee heb *dan met schoppen, ruiten, klaveren en harten* en omdat het beelden zijn die vaak in mijn gedichten voorkomen.

Deze structuur is belangrijk bij de interpretatie van de kaarten. Hier zie je de symbolen die we gebruikten.

[kaart tonen]

Ik heb ook de structuur van het kaartspel gekozen om duidelijk te maken dat deze Tarot ook een spel is, net als het leven zelf. Er zijn wel regels die vastliggen, structuren die we niet kunnen veranderen, maar daarbinnen is heel veel mogelijk. En hoe meer we het leven als een spel kunnen zien, hoe meer we er volgens mij van kunnen genieten.

Bovendien gebruik ik alleen de kleine arcana omdat mijn bundel een soort poëzie van het dagelijks leven is, een instrument om om te gaan met de dingen die je overkomen, een instrument om betere beslissingen te nemen die gebaseerd zijn op je verstand én je intuïtie.

Voorstellen van de poëzie-tarot

Deze Poëzie-tarot ontstond langzaam *over een periode van twee jaar*. Eerste broedde ik alléén op het idee, toen verzamelde ik de gedichten die ervoor in aanmerking kwamen en ordende ze.

In Watlab had ik de tijd en de ruimte om die opzet uit te werken en de kaarten uit te testen op de andere schrijvers.

Vervolgens maakte ik handgeschreven versies die – elke keer dat ik ze overschreef – veranderden.

Ik ging ook in gesprek met vrienden die meer wisten over Tarot dan ik, ging op zoek naar een illustratie die goed bij het geheel paste en vond een lay-outer die alles in de perfecte vorm goot.

Daardoor werd het een minder solitaire bundel dan al mijn andere werk omdat ook de talenten van andere mensen erin vervat zitten.

(En dan heb ik het nog niet eens over het sorteren van de kaarten, het plooien van de doosjes en alles er netjes in steken.)

Hoe ziet deze Tarot er nu uit?

Dit is het doosje met 60 kaarten. Op de eerste vijf kaarten staat uitleg over hoe je ze kan gebruiken. Op de overige 55 staan gedichten.

Je kan ze gewoon achter elkaar lezen zoals ze in het doosje zitten, zoals je een dichtbundel zou lezen.

Of je kan er af en toe een gedicht uit halen. Je kan bijvoorbeeld elke dag een gedicht van de dag trekken en in de loop van de dag nadenken over de betekenis.

Je kan de kaarten ook gebruiken in een les over poëzie en leerlingen verder laten bouwen op de korte gedichten: ze laten afwerken, bewerken of er een langer gedicht van laten maken.

Je kan ze ook in een therapeutische context gebruiken om een gesprek aan te gaan over een vraag waar iemand mee zit.

Maar vanavond ga ik uitleggen hoe je er de eeuwenoude kunst van de rhapsodomantie mee kan beoefenen. Dat is een vorm van waarzeggerij waarbij je een literaire tekst antwoord laat geven op een vraag die je stelt.

Waarzeggerij beschouw ik zelf als iets anders dan het voorspellen van de toekomst. Het gaat over de antwoorden die in jezelf besloten liggen, maar waar je met je rationele gedachten niet bij kan. Je hebt je intuïtie nodig en metaforen en beelden die je een leidraad geven om je onderbewuste aan de praat te krijgen.

Het woord *rhapsodomantie* komt van het Griekse woord “rapsode” (niet te verwarren met een rapsodie).

Rapsoden waren reizende performers in de 5^e en 4^e eeuw voor onze tijdrekening, die van stad tot stad trokken en gedichten zongen, vooral epische gedichten. Daarin zaten vaak wijsheden vervat. Ze traden ook op in competitieverband. De slam poets van nu zijn dus niet zo nieuw.

De toevoeging “mantie” komt van het Griekse “manteia”: voorspelling, waarzeggerij.

De rapsoden fungeerden soms als een soort wijshedenjukebox door fragmenten tekst te reciteren in antwoord op een vraag.

Je kan dit ook doen door een boek op een willekeurige pagina open te slaan en de eerste zin te lezen, *bijvoorbeeld*.

Maar in dit geval doen we het door enkele kaarten uit de stapel te trekken, ze op tafel te leggen in een bepaalde volgorde, en daarbij te associëren tot we een antwoord vinden. Net zoals je bij de Tarot zou doen.

Aan deze Tarot kan je in principe elke vraag stellen. Het is vooral belangrijk dat de vraag over jezelf gaat, dat ze echt van belang is voor jou en dat ze over het nu gaat en hoe je verder kan komen vanuit je huidige situatie.

Bovendien werpt deze Tarot ook een licht op de dingen uit je verleden die nog steeds van invloed zijn.

De eenvoudigste legging is die met drie kaarten: waar kom ik vandaan? waar sta ik nu? waar ga ik naartoe?

We zullen een van de vragen uit het publiek selecteren, en ik zal een voorbeeld geven van een legging, waarbij ik Tülin, [Igrace](#) en Carmien laat meedenken over de interpretatie.

Je kan dit ook alleen doen, voor jezelf, of samen met een andere vraagsteller. Het is best een beslissingsvraag of een vraag over waar je nu staat en waar je naartoe wil met je leven.

Wat van belang is bij de interpretatie is niet alleen het gedicht zelf, maar ook de positie van de kaart, én binnen welk element de kaart valt.

Maar dat wordt zo meteen wel duidelijker.

Voor de aanwezige Tarot-liefhebbers zal ik er nadien de overeenkomstige kaarten uit de Rider-Waite-Smith-tarot bij leggen zodat je een idee krijgt van de overeenkomsten en verschillen.

Vraag lezen en legging

Vraag kiezen

Legging kiezen die erbij past (tonen)

Kaarten trekken met linkerhand

Een voor een omdraaien

Gedichten 2x lezen

Interpreteren

Antwoord formuleren

Rider-Waite-Smith - kaarten erbij leggen!